

GESTRIKE

Resonans

Nr 4 – 2008 Medlemsblad för Gästriklands Spelmansförbund

Joel Rådbergs Kapell under Joel Rådbergdagen på Drömfabriken i Sandviken i augusti 2008. Med durspelet Joels son Kjell Rådberg.

Ordförandens ruta

Höstar kan man gruva sig för, men rätt var det lider så är Mikaeli förbi och julen här. Så även i år. Gästrike Låtverkstad har i höst blommat ut till det den borde vara, dvs många instrument och många ungdomar. Härligt.

Ett Gästrikeseminarium på temat polskor har det varit. Mycket intressant som ni kommer att få ta del av i nästa nr av Resonans i jan/febr 09. En tematräff kring Spel-Stina har det likaså hållits på Jansasgården i början av dec. Vi som var där spelade igenom de låtar vi kunde i nothäftet och fick oss lite till livs om henne och hennes liv. Vad blir nästa tema ??

Lördagen den 17 januari är det SPELMANSSTÄMMA på Musikhuset kl 17-23? Den föregås kortare kurser (workshops) under eftermiddagen i huset. Välkommen!

Årets sista trendspaning är att svensk folkmusik definitivt har tagit välförtjänt plats på scen. **Jul i folkton** spelade i år på 8 fullsatta konserter. Förra året på ca 5 platser. Första gången för tre år sedan på 4 platser. Fullsatta konserter med många vanliga, ickefolkmusiknördar, glädjer och visar på hög konstnärlig nivå. Undertecknad var i Gävle på Konserthuset och var mäkta imponerad.

God God Jul önskar eder

Michael

KOLLA PÅ NYA HEMSIDOR !

Gästriklands Spelmansförbund www.gastriklandsspelmansforbund.se spara som GSF

Gästrike Låtverkstad <http://web.telia.com/~u83814773> Spara som Gästrike Låtverkstad

GSFs PG 542598-8 VUXENMEDLEM: 180 KR, UNGDOM UPP TILL 20 ÅR: 100 KR. UNGDOMSFOND PG 249888-9 VÄLKOMNAR BIDRAG !

ORDFÖRANDE:

Michael Müller Hjortstigen 8 80642 Gävle 026-519450 michael.muller@telia.com

KASSÖR:

Bertil Månsson Lindesnäs v.11 C 80628 Gävle 026-197880 berman@telia.com

SEKRETERARE:

Bertil Ridal Skolgatan 39 80645 Gävle 026-182987 kob.ridal@gavlenet.se

LEDAMÖTER:

Sture Johansson Koppartjärns v.9 81290 Storvik 0290-31067 sturehelena@hos.sandnet.se

Kristina Selinder Brunngatan 51C 80252 Gävle 026-108970 kristinaselinder@hotmail.com

Anders Lindborg Lingbokroken 10 81022 Årsunda 026-292102 lassasanders@hotmail.com

Lena Brunk Jonasas, Krattev 3, 81396 Torsåker 0290-45105 sten.brunk@telia.com

lena.brunk@hofors.se

SUPPLEANTER:

Helena Johansson Koppartjärns v.9 81290 Storvik 0290-31067 sturehelena@hos.sandnet.se

Tony Wrethling Fallasgatan 5, 81135 Sandviken 026-272039 tony.wrethling@hos.sandnet.se

MEDLEMSMARIKEL / KONTAKT SSR

Pär Bäcklin Älgstigen 17 I 81141 Sandviken 026-259655 par.backlin@telia.com

Gestrike-RESONANS Gästriklands Spelmansförbunds medlemstidning

Ansvarig utgivare är GSFs ordförande Michael Müller

TIDNINGSREDAKTION:

Michael Müller se ovan

Anders Lindborg se ovan

Mikael Nykäsenoja Yttermyrav 5 81293 Kungsgården 0290-37614 mikael.nykasenoja@hos.sandnet.se

Kalendarium dec 2008- jan 2009 för Gästrikland.

dec

lör 6 kl 14.00 Jansasgården, Sandviken Tematräff: Spel-Stina...med glögg !
Ta med notbok & instrument.

lör 6 kl 19.30 Gävle Konserthus Jul i folkton Ale, Lena, Sofia, Esbjörn, Olle &

jan

17 lör spelmansstämma Musikhuset Sjömanskyrkan Gävle Kurser och spel.

Mulligan sessions

Berg Kultur med Jimmy Johansson i spetsen ska börja med sk. Sessions (från irskans "seisún.") på Mulligans pub i Sandviken. Detta kommer att ske onsdagar varannan vecka från den 19/11 kl 20:30. Det kommer att i första hand vara irländskt/skotskt/cape breton, men med utrymme för det som kan dyka upp av andra låtar också. Jimmy och Christoffer håller i det hela och hoppas att det på sikt ska kunna funka både för folk som gillar att spela och att det kommer dit folk för att lyssna.

Välkomna

Jimmy Johansson

Foto: Lena Brunk

Landskappleik 2008

I somras fick jag återigen tillfälle att uppleva den årligen återkommande Landskappleiken i vårt fina grannland Norge. Min goda vän Anne och jag skulle återigen ut på "husmorssemester" och då blev det till Oppdal, 12 mil söder om Trondheim där årets Landskappleik gick av stapeln. En gråmulen himmel mötte oss då vi bilade över fjället och dagarna i Oppdal var fyllda av gråtoner och ibland behövdes även regnjackan, men vad gör det när man får dansa och lyssna på kanonmusik i flera dagar inomhus. Anne hade bokat en "hytte" inte långt från festivalområdet och när vi anlände så välkomnade oss Tor Sörum (välkänd för flera av oss som medlem i Gjøvik folkedanslag).

Dagarna var fulla av uppdansning och uppspelning i olika klasser. Det tävlades i danser från hela landet som pols, rull, halling, springar, gangar mm och spel i form av flatfele (fiol), hardingfele, torader, äldre folkemusikinstrument mm. Jag valde att mest titta på uppdansning där man då får se fantastisk dans och höra kanonbra musik eftersom spelmännen är mer avspända utom tävnan.

På kvällarna var det olika konserter och dans för alla oss som var där. Det dansades långt in på småtimmarna och stämningen var på topp. Jag åkte hem med skavsår och en stukad

handled!!! Men kul var det! Nästa år kommer Landkappleiken att slås ihop med Landsfestivalen i gammaldans. Nya djärva grepp provas. Geilo kommun välkomnar oss då.

Lena Brunk

Folkmusikens Hus är nedläggningshotat och våra Riksföreningar har enats om ett stöduttalande vilket skickades tillberörda politiker i oktober.

Landskapet Dalarna har i över 100 år varit Sveriges folkmusikaliska huvudstad. Vi har i 100-tusental vallfärdat till Sveriges nationalscener för folkmusik: Bingsjöstämman, Falu Folkmusik Festival, Himlaspelet, Ingmarsspelen, Musik vid Siljan, Rättviksdansen, Dalhalla, Folkmusikens Hus, Orsa spelmän ... Nej, det är inte Dalasymfoniettan som lockat oss hit. Symfonisk musik har vi kunnat få i Stockholm, Göteborg, Malmö och på många, många fler platser i Sverige. Men Dalarnas folkmusik och folkmusiker har varit och är unika. Musiken och dansen i bystugor runt Siljan, på spelmansstämmor och under midsommar har lockat inte bara oss specialintresserade utan många, många andra.

Folkmusiker i andra delar av Sverige har varit avundsjuka och missunnsamma. Men gnället mot Dalarna har tystnat de senaste åren. Folkmusiken är under stark utveckling i hela landet. Det finns allt fler professionella folkmusiker och spelmanslagens kvalitet växer. Folkmusikutbildningarna är i stark tillväxt och tar allt större utrymme på musikhögskolorna. Nya arrangemang så som Urkult, Korrö, Linköpings folkmusik festival ... tar över efter FFF. Dalarna har fått skarp konkurrens.

I det här läget kan man välja att delta i konkurrensen och fortsätta satsa på att Dalarna skall vara Sveriges folkmusikaliska huvudstad. Acceptera att vi är i en ny tid där även folkmusik behöver en professionell infrastruktur. Eller så kan man abdikera och med ett leende överlämna den ledande rollen till andra. Det är det valet som Dalarnas kommunpolitiker och landstingspolitiker står inför när man beslutar ifall man ska satsa på Folkmusikens hus i Rättvik eller lägga ner det.

Vi vill ha kvar Folkmusikens Hus. Det passar väl in i den framtida nationella kulturpolitiken som utarbetas just nu av Kulturutredningen. Utredningen förväntas föreslå att mycket mer av ansvaret för kulturpolitiken lämnas över till regioner och kommuner. Folkmusikens hus är en föregångare genom att landstinget i sin tur överlämnat en del av sitt länsmusikuppdrag till specialisterna i Rättvik. Folkmusikens hus är verksam i hela Dalarna och har regional och kommunal finansiering. Modellen är en förebild som vi som utövar folkmusik tror kan sprida sig till många fler regioner i Sverige. Varför lägga ner just nu?

En kulturpolitisk handlingsplan för folkmusik och folkdans i en ny tid är under framväxt i samspel mellan alla organisationer och institutioner som är verksamma inom sektorn. Vi som arbetar med handlingsplanen är övertygade om att det behövs flera genrecentra i Sverige för folkmusik och folkdans. Dessa genrecentra skall fungera för sin regionala miljö, men också ha nationella uppdrag och därmed kunna få nationell delfinansiering. De nationella uppdragen ska bygga på förekomst och utveckling av specialkompetenser som behövs inom genren, men inte kan skapas i alla regioner. Vi arbetar gemensamt för att det ska skapas ett nationellt folkdansarkiv. Vi ser också behov av nationella institutioner för digitalisering av material som finns i folkmusik- och folkdansarkiven och för tillgängliggörande av materialet runt om i landet gärna via Internet. På Folkmusikens hus finns det hög kompetens inom dessa områden. På sikt bör alltså Folkmusikens hus spela en nationell roll och också kunna få nationell finansiering.

Folkmusikens hus har redan en nationell och internationell roll i ungdomsarbetet. Folkmusiklägret Ehtno fanns tidigare på FFF. Idag har Folkmusikens hus ett viktigt delansvar för lägret. Läggs Folkmusikens hus ner kommer ansvaret för detta som för mycket annat att förläggas till andra platser i landet.

Lägg inte ner Folkmusikens hus utan utveckla det. Se möjligheterna att stärka Dalarna som turist-, musik- och danslandskap. Ge Folkmusikens hus och oss alla som tror på dess verksamhet chansen att vidga basen för dess finansiering. Men ha tålamod med att detta inte kan göras över en natt.

2008-10-07- Alla vi organisationer och institutioner har undertecknat detta uttalande!

Sveriges Spelmäns Riksförbund
Margaretha Mattsson
Ordförande

Riksförbundet för Folkmusik och Dans
Eva Åström Rune
Ordförande

Svenska Folkdansringen
Ingela Thalén
Ordförande

Eric Sahlström Institutet
Ann-Cathrine Haglund
Ordförande

Musik i Syd och Smålands Musikarkiv
Magnus Gustafsson
Vice VD

Kungliga Musikhögskolan
Susanne Rosenberg
Prefekt vid Institutionen för Folkmusik

Musikhögskolan i Malmö
Per Moberg
Kursansvarig för Folkmusikutbildningen

Musikhögskolan i Ingesund
Mats Berglund
Kursansvarig för Folkmusikutbildningen

Världsmusikutbildningen Högskolan
för Scen och Musik vid Göteborgs Maria Røjås
Universitet
Jonas Simonsson
Kursansvarig

Malungs Folkhögskola
Malungs Folkhögskolas Folkmusikutbildningar

Imponerande uppslutning. FolkmusikSverige finns även på Institutionerna numera.

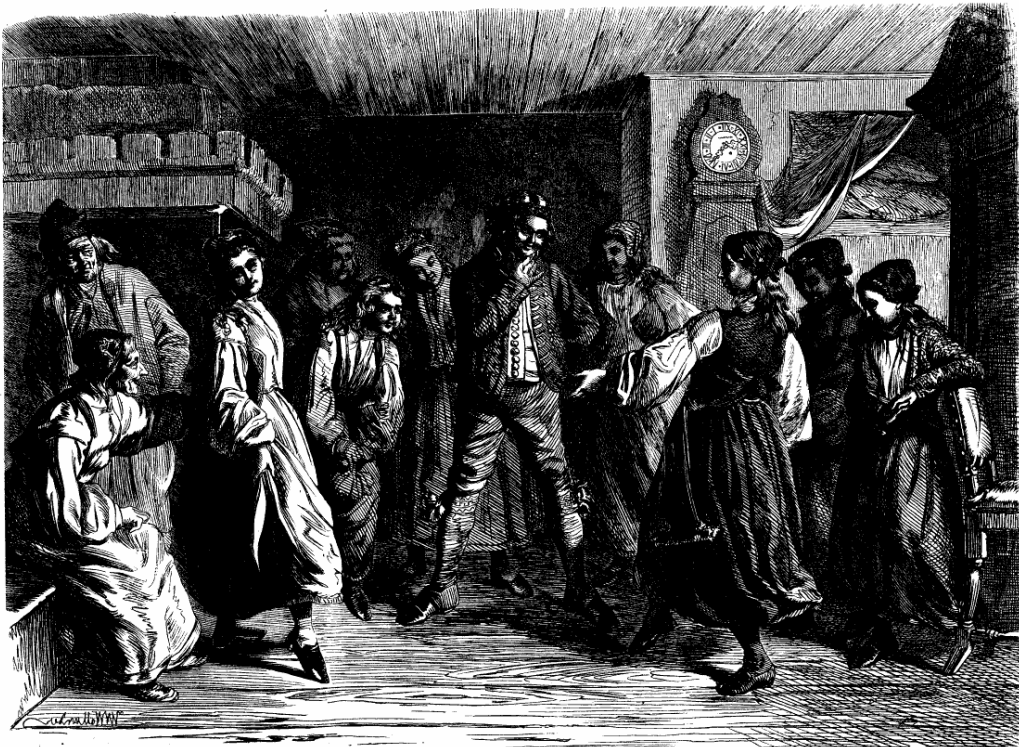
Nästan hela Kummelåsens spelmän hemma hos Gunnar Herou i oktober. Bo Lundgren och Müller var gäster.

Så här kan det se ut en normal, rå svensk sommarnatt i ex Svabensverk. Vilka är ?

”Friska vattnet i klara källan det fryser...”

Sång och lek under årets mörkaste veckor

Friaredans. Teckning af J. W. Wallander.
(Efter "Illustreret Tidende").

I qväll så villa wi leka jul
I qväll så hålla wi oss rolia
Wi fria till den Ungersven
Om han will gå i wåran ringa

Jul – en högtid som firats sedan urminnes tider i väntan på att Solen – bevakad av offer, böner och riter – skulle återvända till den vintermörka norden. Då som nu tände människorna sina eldar och ljus och fann sig olika sätt att hålla modet och värmen uppe. Tidevarv, världsbild och trosuppfattning har skiftat och genom tiden har julfirandet förändrats och utvecklats.

Ett av de mest slitstarka och oslagbara verktygen i julfirandet heter **Sång!**

Nu som förr sjunger vi våra julsånger och blir som länkar i en kedja tvärs igenom tiden...

Lek

Lek är ett ord med mångomfattande betydelse; dans, instrumentspel, tävling, sång, parning/flört, snabb rörelse, påhitt och fantasi. I sångleken kommer alla dessa betydelser till uttryck!

Hur gamla sånglekarna är kan man bara ana.... vid 1600-talets slut konstaterar Petter Rudebeck att "Räfven raskjaar öfveer izeen" är en riktigt gammal sång!

Runt sekelskiftet 1800 – 1900 räddades många sånglekar från glömska genom att man på Nääs folkhögskola började utbilda bl.a. slöjdlärare i just sånglekar. 1920 gav man ut boken "Sånglekar från Nääs", där man i förordet förklarar att sånglekarna i någon mån blivit "med varsam hand affilade", detta för att bättre passa den nya tiden och den nya målgruppen: de yngre barnen.

Tidigare hade sånglekarna främst varit de unga vuxnas umgängesform. Som sådan var den mycket viktig och respekterad, då den utgjorde en förutsättning för byns fortlevnad! I varje by höll man med lokal till ungdomarnas **Lekstuga**. Här kunde byns unga - som umgicks enligt ganska strikta regler under arbetsdagen - bekanta sig med varandra under betydligt mer tillåtande och uppslupna former.

Under sång och dans kunde man välja en partner, bil vald, avvisa eller själv bli avvisad. Man dramatiserade och illustrerade livets olika skeden, arbeten och rollkaraktärer. Tävlan, utmaningar, jakt, fångst, vinst och förlust – i sångleken fick allt komma fram!

Sånglekens magiska faktor kan vi ana av följande Östgötska sed kring bryggningen av julölet. Detta skulle, precis som slakten, ske på Anna-dagen den 9 december:

”Då ölet bryggdes brukade man taga i ring och dansa kring karet där ölet ”lektes” (jäten ilades). Detta gjordes på det att man skulle bli glad då man drack deraf!”

Av lekstugorna var den största, den stora **Jul-Stugan** som hölls på Annandagens kväll.

Sånglekarna kunde lekas på ett eller flera led, som långdans, i fyrkant eller i ring. ”Hök och duva” och ”Abborren leker” är exempel på tafatt- och påpasslighetslekar när den som är i ringens mitt ska ta sig ut och in genom ringens öppningar. I ”Räven raskar”, ”Så gå vi runt” och ”Viljen I veta” illustrerar man sysslor och arbeten. I ”Domaredansen” gäller det att hålla sig för skratt när man får närgångna frågor om sin käresta.

Men allra vanligast var att sångleken gick ut på att välja sig en vän. I ”Skära, skära havre” gäller det ju att vid ett visst moment snabbt para ihop sig med någon. Den som blir utan får stå i ringens mitt och besjungas: ”Fy skam”..... säkert ett tidigt traumatiskt minne för många av oss!

En äldre, och mindre grym variant av leken finns efter Mari ”Mari på Gatan” Johansson, från Hjalshammar, Värnamo, där ”Lisa” blir stående i ringen därför att alla egentligen ville ha henne, men inte tordes...! Denna fartfyllda variant kan jag varmt rekommendera!

41. Danslek / I afton skola vi havren skära... / efter Mari Johansson ("Mari på Gatan") / Hjalshammar, Värnamo sn / 1931 / Nils Stålbergs samling / ULMA 10807 / SMA/HSKOP/312
[Anm: Beträffande leken "Skära havre" - se XI:33; "Mari på Gatan" - se III:41, samt Nils Stålbergs uppteckningar - se förordet].

I afton skola vi havren skära
vem skall havren binda
Jo, det skall Lasse på Segerlind
med sina långa fingrar
ja' så' n' igår om kvällen
med mina ögon snälle
uti det klara månnekin
när var och en tar makan sin
ta fort eller får du ingen
å då va rätt, å då va rätt
å då va rätt å lagom
att Stina fick i ringen gå
för alla välle ha na
men ingen tordes ta na

alternativ text till samma melodi:
Två vänner hade jag i fört
den ene tog de ifrån mej
å hade di tatt denna må
vad hade då blitt å mej
Å dansa nått då kan man si
då kan ingen säga nej därte
å därför låter ja dej stå
å sedan te en annan gå

Skära havre

”Gossar och flickor taga i ring. En ungersven går in i ringen. Ronde. Under dansen tager ungersven en flicka av de dansande in i ringen till sig och börjar dansa inuti ringen med henne och sjunger själv och de dansande instämma:

Låt oss lustiga vara

Låte sorgen fara

Lusitgt svinga

Lustigt springa

Instrumenterna rara

Du har gjort mitt hjärta glad

Som förr har varit bedrövd

Du ska få sova på min arm i natt

Som du är vaner att göra.”

Greta Naterberg, karismatisk balladsångerska, berättare och sångleks-ledare som bodde i Slaka på 1800-talet har gett en av de allra mest detaljerade beskrivningarna av hur sångleken i sin vanligaste form, den med uppbidning, kunde utformas. I den variant Greta beskriver poängteras avvisandet när hon fortsätter: ”Under denna sång (ovan) visar honom jungfrun alla tecken av ovilja och söker slita sig lös ur hans armar, han söker hålla henne kvar. Nu börjar hon sjunga och de dansande instämma med henne:

*Nå nå frimodige gosse!
På den tiden jag höll dig kär
En gång men aldrig mer
Gud ske lov jag slapp dig väl
(sliter sig ur hans armar)*

*Rätt så länge som du vill
Nu ska du få se på
Var som vännen månde stå
(tar in en annan ungersven i ringen, den förskjutne inträder
bland de dansande)*

*Nå, här är vännen den bäste
Som jag mig månde fäste
Guldsadel det ska bliva hans fäste
Du är min ros och min lilja
Ingen skall oss åtskilja
förrn döden
som gör öden
Haver vunnit sin vilja*

Låt oss lustiga.....”

Även om lekstugor kunde anordnas då och då från luciatiden och framåt, så var den stora Julstugan på Annandagens kväll startskottet på julens verkliga festande. De som inte deltog i lekstugan lekte hemma, barn och vuxna tillsammans, med långdans, gissnings- och pantlekar, kämpalekar o. andra upptåg. Barnen somnade gott i julhalmen, för Annandagens spektakel hade börjat redan i ottan...

Staffan

Efter den lugna stillsamma Juldagen med koraler som ”Det är en ros utsprungen”, ”Så klart lyser den Morgenstern”, började Annandagens morgon med **Staffansgång** eller **Staffansritt!** Byarnas unga pojkar gick eller red från gård till gård sjungandes Staffansvisan, den medeltida balladen som vi fortfarande sjunger i obruten tradition. Efter några inledande verser om Staffan, stjärnan och de fem (eller ibland sju) fålarna i olika färger, övergår sångtexten till rent fjäsk (ibland hot!) och tiggeri; hur välbärgade husbondfolket tycktes vara och hur givmilda! För att inte tala om vilka otroligt vackra döttrar de hade...! Lyckades tiggeriet och sången återgäldades med mat, starka drycker eller pengar, sjöngs goda tackverser. Fick man inget eller blev bortkörd, kunde nidverserna bli ganska grova!

Efter väl genomförd Staffansgång var nu ungdomarna välförsedda med mat och dryck till sitt ”Staffans-öl”. Julens lekstugor och gillen skulle bli flera ända fram till tjugondag knut och det skulle också komma fler tillfällen att skaffa sig förning på liknande sätt. Ett sådant tillfälle var Nyårsdagens morgon då man gick runt och sjöng

*God morgon här inne, både kvinnor och män
Husbonde och matmor och piga och dräng
Vi önskom eder alla ett fröjdefullt år
Från alla olyckor Eder Gud bevara*

Från Årsunda finns några Staffansvisor bevarade. Se sid 186-194 i Visor från Gästrikland (MM anm.)

Ett annat var Trettondagen då man framförde **Stjärnspelet** som förutom sånger som **Julbocken, Judas med pungen, Hören I Herdar, Här komma de fattiga Sjungaremän, Det strålar en Stjärna** bjöd på utklädda figurer som *Sjung-änglar, Julabrudar, Tre vise män, Herdar, Judas, Julbocken, Josef och Maria*.

Men tillbaka till Staffan! Annandagen är ju hans dag, han och Stefan har namnsdag. Sankt Staffan är skyddshelgon för hästar, kuskar, stalleträngar, men också smeder och hovslagare. Legenderna bakom Staffansvisan beskrivs i visan ”**Sankt Staffan han rider sina hästar till vanns**”/”**Staffan och Herodes**”. I korthet lyder den såhär:

Staffan var stalleträng hos den grymme Herodes. När han var ute och gav hästarna vatten fick han syn på Stjärnan. Han förstod att den nye konungen, större än Herodes, vad född. Uppfylld av denna insikt tog han mod till sig och gick in till sin härskares som just satt till bords och skulle sätta tänderna i den nystekta, doftande tupp som låg på fatet framför honom. Staffan framförde sitt budskap, enligt visan med orden ”i natt är en född som är bättre än du”, men får ett hånskratt till svar: ”det är lika troligt som att tuppen flyger upp och gal!” Och - den stekta tuppen flaxar i väg galande för full hals! Herodes blir förstörd ursinnig och låter så småningom stena Staffan och gör honom därmed till kristen martyr.

Staffan Stalledräng, takmålning från Dädesjö gamla kyrka i Småland.

Säkert har du som läser noterat att flera av de beskrivna sångerna numera sjungs i våra Luciatåg. För den som vill veta mer om luciatågets sånger och deras ursprung vill jag rekommendera länken <http://.....> Där finns en julgåva från Statens Musiksamlingar; **Ingen dager synes än – visor om Lucia, Staffan och andra figurer ur lussetraditionen**, en skrift i pdf-format som kan laddas ner fritt.

För folkmusikalisk julmusik rekommenderar jag CDn **Apelgrå** med folkmusikgruppen **Sågskära** (DROCD023). I skivfodralet finns ett häfte med mer historier kring julens sånger.

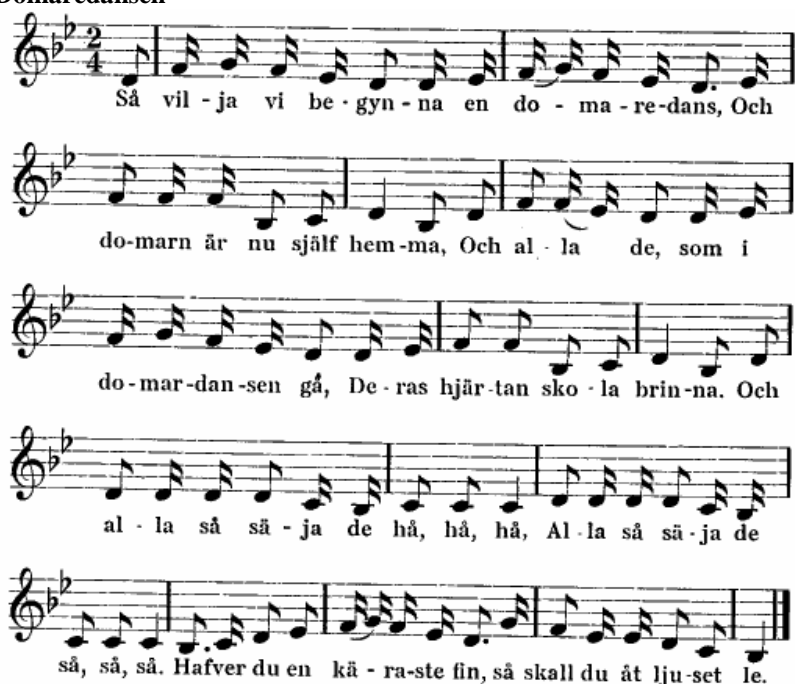
Slutligen vill jag önska alla Resonans läsare en riktigt angenäm julhelg med många härliga sångstunder! Skulle det vara svårt att få igång släkten och vännerna kring julgranen kan man alltid pröva detta oslagbara partytrick: Stäng av TV och dator, släck lamporna, tänd ett stearinljus, ta i ring.....och **lek Domaredansen med ett riktigt tung-gung**

Marie Länne Persson, Folkmusiker, ballad- och sångleksnörd m.m.

Tack Marie för att vi fick ta del av din artikel som tidigare är publicerad i Östergötland SF tidning. Red.

Domaredansen

Så vil - ja vi be - gyn - na en do - ma - re - dans, Och
do - marn är nu själf hem - ma, Och al - la de, som i
do - mar - dan - sen gå, De - ras hjär - tan sko - la brin - na. Och
al - la så sä - ja de hå, hå, hå, Al - la så sä - ja de
så, så, så. Hafver du en kä - ra - ste fin, så skall du åt lju - set le.

Text under bilden (eller i anslutning till)

Lekbeskrivning:

Alla tar i ring.

En person står i mitten med ett tänd ljus eller lykta i handen.

Ronde.

Han/hon i mitten går åt motsatt håll.

Alla sjunger enligt melodi och text ovan, eller den nyare texten:

Nu vilja vi begynna en domaredans medan domaren själv är hemma

Alla de som i domaredansen gå, deras hjärtan skola brinna

Alla säga de "hå, hå, hå!"

Alla säga de "nä, nä, nå!"

Har du drömt om din käresta i natt, skall du mot ljuset le.

Han/hon i mitten stannar på ordet "le" och

den som står mitt för blir nu ingående belyst för att lockas till ett leende eller skratt!

Om skrattet kommer får man ta över ljuset och/eller lämna pant.

Sandvikare håller ställningarna i Bingsjö

Vilka är på nattfoto tidigare i blaskan: Åsa Vilander, Per Börjesson, Lennart Östblom i Svabensverk